

Sto rokov od ukončenia Írskej vojny za nezávislosť. A trpké úvahy nad jej stratou v EÚ

Branislav Michalka

1. októbra 2021 ✚ **História**

Príslušníci Írskej republikánskej armády

zdroj: wikimedia commons

Írsko - katolícky vred na britskom tele

Pred sto rokmi, presne 6. decembra 1921 sa formálne ukončil konflikt medzi Veľkou Britániou a Írskou republikou, ktorú 21. januára roku 1919 vyhlásili írski politici a proklamovali tak nezávislosť Írska na londýnskej vláde. Konflikt, ktorý dostal názov *Írska vojna za nezávislosť*, sa z pohľadu vtedajšej svetovej tlače javil ako súčasť vlny nepokojov, zachvátiť Európu a svet po I. svetovej vojne. Časovo sa prekrýval s občianskou vojnou v Rusku, s komunistickými revolúciami v Maďarsku, na Slovensku či v Nemecku a ďalšími konfliktami, vychádzajúcimi z moderných ideológií.

Toto časové zladenie však bolo skôr optickým klamom. Írska vojna nebola súčasťou „svetovej revolúcie“, ktorú po svetovej vojne ohlasoval prorok pokroku T. G. Masaryk, ale záverom dlhoročného konfliktu medzi dvoma národmi a náboženstvami. Jeho korene a príčiny sa prepletajú stáročiami, a pokiaľ by sme aj pominuli prvú anglicko-normanskú inváziu do Írska v roku 1169, ktorá v nasledujúcom storočí priniesla cieľené potieranie írskoho jazyka a kultúry, čo vyvolalo okamžitý odpor, tak určite siahajú minimálne k vláde prvého protestantského anglického kráľa Henricha VIII.

V období protestantskej revolúcie, sa vyvinul onen špecifický vzťah medzi Írmi a Angličanmi, ktorý skombinoval nevraživosť národnostnú, ktorá tu bola preukázateľne aj predtým, s náboženskou a urobil ju tým pádom ešte neúprosnejšou. Íri totiž, na rozdiel od väčšiny Angličanov, Škótov a Walesanov, zostali verní katolíckej viere a stali sa terčom protestantskej represie a nenávisti. Keď Henrich VIII. obsadil v roku 1541 Írsko a vyhlásil sa za írskoho kráľa, okamžite začal s právnou a pozemkovou reformou, ktorá úplne zmenila majetkové vzťahy v Írsku. Táto metóda sa osvedčila už v samotnom Anglicku – pri rozkradnutí cirkevného majetku a vytvorení novej, nekatolíckej a novému režimu vernej šľachty. V Írsku nakoniec viedla k tomu, že pôvodné írské obyvateľstvo vlastnilo koncom 18. storočia už len minimum pôdy. Väčšina bola v rukách anglických protestantských veľkostatkárov.

K tomu napomohli aj ďalšie konflikty, všetky s výrazne náboženským podtextom, v ktorých katolícki Íri podporovali sily priaznivo naklonené Cirkvi. Počas občianskej vojny v Anglicku stáli na strane kráľa Karola I. z rodu Stuartovcov, ktorého žena bola katolíčka a deti (ako sa neskôr ukázalo pri úmrtí Karola II. a za vlády Jakuba II.) boli tiež tajnými katolíckmi, z čoho ich aj protestantská väčšina podozrievala. Katolíčkou bola nakoniec už ich stará mama, manželka Jakuba I. Stuarta.

Pomsta vodcu puritánskych protestantov, Olivera Cromwella, po porážke Karola I. a invázii do Írska, nedala na seba dlho čakať. Brutalita tejto pomsty potom vtlačila už navždy svoju pečať do írsko-anglických vzťahov. O jej charaktere svedčí fakt, že katolícke obyvateľstvo kleslo po Cromwellových represiách o jednu tretinu. Ešte brutálnejšie boli odvetné represie anglickej vlády za írsku podporu jakobitských povstaní v 18. storočí, pri ktorých mal byť na britský trón znovu dosadený kráľ Jakub II. Stuart a jeho potomkovia.

Oddiel IRA

zdroj: wikimedia commons

Tí sa dopustili v očiach protestantov závažnej chyby – priznali sa ku svojej katolíckej viere verejne, čím stratili v očiach protestantov nárok na trón a boli vyhnaní. Výsledkom tohto kontinuálneho tristo-ročného utlačania írskych katolíkov bol stav na prelome 18. a 19. storočia, v ktorom prišli Íri o posledné zvyšky autonómie a Írsko bolo pričlenené k Veľkej Británii v podstate ako jej provincia. Oficiálne sa to prezentovalo ako vytvorenie „únie“ s Veľkou Britániou. Írsko stratilo svoj parlament, ktorého poslanci sa presunuli do Londýna a nad katolíckymi Írmi sa, obrazne povedané, zavrela voda.

Cestou odporu

V tomto stave našlo írskych katolíkov 19. storočie a jeho prebúdžajúce sa povedomie európskych národov. Vlna nacionalizmu, ako aj revitalizácia katolicizmu po porážke Napoleona a Francúzskej revolúcie, zasiahli aj Írsko a vďaka boju hnutia *Katolícky zväz*, vedeného Danielom O'Connellom, bojujúceho za katolícku emancipáciu – čiže právo írskych katolíkov mať svojich poslancov v londýnskom parlamente (odopierané viac ako sto rokov) a vďaka boju za odvolanie *Act of Union*, čiže únie medzi Írskom a Britániou, sa začala situácia Írov pod Britskou nadvládou zlepšovať.

Nádej na výraznejšie zlepšenie postavenia Írov však zmrazila pohroma tzv. *Veľkého hladomoru*, ktorý postihol krajinu v rokoch 1845 – 1849. Jeho príčinou bola choroba – pleseň, ktorá napadla úrodu zemiakov, hlavnej potraviny chudobných Írov. Nasledoval ohromujúci pokles populácie v Írsku, kvôli smrti z hladu alebo vysťahovalectvu. Z ôsmich miliónov, sa obyvateľstvo ostrova scvrklo na polovicu.

Vzťah k Angličanom sa počas hladomoru ešte zhoršil. Cynické pohrdanie Írmi sa prejavilo v neochote akokoľvek uľaviť zdecimovaným obyvateľom. Namiesto zmeny zákonodarstva, ktoré favorizovalo

protestantských veľkostatkárov, sa vládna moc radšej podieľala na neuveriteľnom vystahovávaní hladujúcich roľníkov z prenajatých domov na ulicu, kde umierali. Pokiaľ Londýn nejakú hmotnú pomoc vôbec poskytol, tá smerovala do severných oblastí s protestantským obyvateľstvom. Medzi Írmi sa dodnes teší popularite názor, že išlo o genocídu a spor je len v tom, či bola choroba zemiakov náhodná a následne využitá, alebo nebodaj realizovaná plánovane. Populačne sa Írsko nespamätalo z hladomoru už nikdy.

S katastrofami a útlakom (ďalšia veľká neúroda bola napríklad aj v roku 1880) rástol aj odpor Írov. V priebehu druhej polovice 19. storočia vznikali organizácie ako Írska národná pozemková liga, Írska parlamentná strana, vedená Charlesom S. Parnellom, usilujúce o tzv. Home Rule, získanie autonómie pre Írsko, ďalšia bola napríklad Galská liga, ale aj radikálnejšie zoskupenia, ako Írske republikánske bratstvo, založené v roku 1858 a ešte radikálnejšia Írska dobrovoľnícka armáda, založená v roku 1913. Všetky návrhy na írsku autonómiu však boli v londýnskom parlamente zamietané až do roku 1914 a v tomto neustále hustnúcom ovzduší anglickej arogancie, spela spoločnosť v Írsku ku konfliktu. Ako zlý vtíp znie, že nakoniec v roku 1914 britský parlament prijal zákon o írskej autonómii, ale jeho realizáciu odsunul na neurčito, údajne kvôli I. svetovej vojne.

Mdlá a neurčitá atmosféra, plná neistoty, ako aj nárast počtu radikálnych skupín, vyústili nakoniec do Veľkonočného povstania roku 1916. Írske republikánske bratstvo obsadilo centrum Dublinu a jeden z jeho predstaviteľov, Patrick Pearse, prečítal Proklamáciu Írskej republiky. Boj trval 6 dní, padlo 450 ľudí a 2 600 bolo ranených na oboch stranách konfliktu. Z centra Dublinu, na ktoré pálila ťažká britská artiléria, zostali trosky.

Éamon de Valera

zdroj: Picryl

Povstanie, ktoré nemalo pôvodne veľkú podporu medzi bežným obyvateľstvom, prinieslo efekt až po svojej porážke. Brutálne represálie, pri ktorých boli všetci vodcovia povstania popravení a viac ako 1 800 ďalších účastníkov odsúdených na smrť, aj keď bolo mnoho trestov nakoniec zmenených na doživotie, či dlhoročné tresty, vzbudili sympatie k povstalcom a ešte väčší odpor k Britom. Jediným vodcom povstania, ktorému sa za dramatických okolností podarilo utiecť, bol budúci írsky prezident, premiér a vodca odporu proti Britom, Éamon de Valera.

Po celé dva zvyšné roky svetovej vojny sa v Írsku množili lokálne krvavé konflikty a len v roku 1918 bolo zatknutých viac ako 1 000 írskych nacionalistov, pričom šesť civilistov zahynulo v stretoch s políciou. V

Dubline sa opakovali nepokoje, ktoré si nakoniec vyžiadali zásah stovky britských vojakov. Írski dobrovoľníci prepadávali kasárne a kradli zbrane. Dvaja príslušníci Kráľovskej írskej polície (RIC), boli prepadnutí a ranení, nasledovali ďalšie útoky a nakoniec musela byť vojenská prítomnosť v Írsku posilnená. To už však končil svetový konflikt a Írsko stálo na pokraji celonárodnej vzbury.

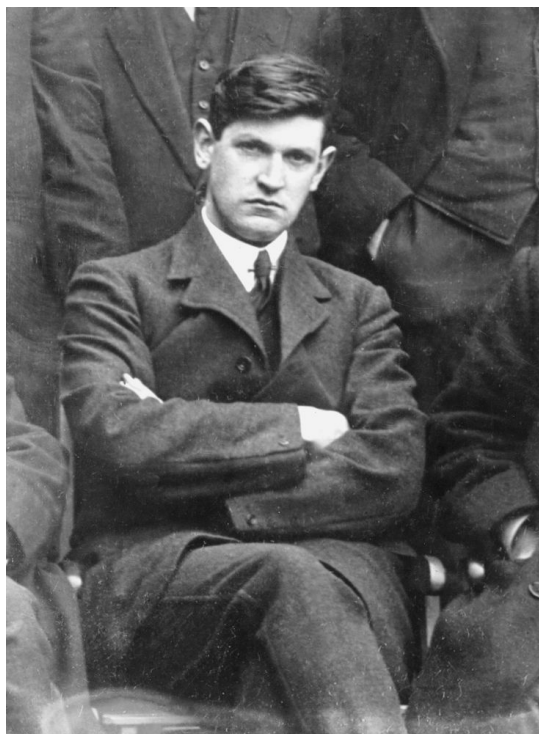
Strana Sinn Féin, nástupkyňa Írskeho republikánskeho bratstva, pod vplyvom zvyšujúcej sa averzie Írov voči Britom, rozhorčenia nad represiami a celkovou výbušnou atmosférou na konci I. svetovej vojny, vyhrala v roku 1918 voľby za Írsko do britského parlamentu drvivou väčšinou. Následkom tejto výhry, ktorá v očiach írskych nacionalistov znamenala ľudové potvrdenie vôle po samostatnosti, vyhlásili vodcovia strany 21. januára 1919 samostatnosť Írskej republiky a ustanovili vlastný parlament – Dáil Éireann.

Vojna začína

Britská vláda, považujúca sa za víťaza svetového konfliktu, nemienila nič také tolerovať. Britské impérium dosiahlo po I. svetovej vojne svoj maximálny rozmach a nemienilo ustúpiť Írom, ktorých považovalo za menejcenných z hľadiska náboženského aj rasového. Seba videli Angličania ako potomkov Germánov a Írov ako nevzdelaných, neschopných, večne opitých a tupých Keltov. Skrátka, dezolátov.

Od vyhlásenia nezávislej Írskej republiky k začiatku ozbrojeného konfliktu neubehol ani jeden deň. Niekoľko členov Írskej dobrovoľníckej armády, ktorá sa premenovala na Írsku republikánsku armádu (IRA), vedených Seánom Treacym, Séamusom Robinsonom, Seánom Hoganom a Danom Breenom, sa rozhodli zmocniť transportu výbušnín, takže prepadli a zastrelili dvoch dôstojníkov RIC. Tento útok býva označovaný ako začiatok britsko-írskeho konfliktu, čo je však krajne zavádzajúce. Jednak preto, že tento konflikt, ako sme už uviedli, prebiehal celé stáročia a po druhé preto, že britská vláda určite nemienila nič také ako vyhlásenie írskej nezávislosti ponechať bez radikálneho vojenského zakročenia.

Členovia novej írskej vlády, ako aj vodcovia IRA, považovali britské vojenské jednotky za okupantov na svojom území a keďže tie sa nemienili, ako ani britská vláda, vzdať svojej prítomnosti na írskom území, ktoré považovali za legitímnu súčasť impéria, rozhodli sa ich vytlačiť všetkými možnými prostriedkami. To v prípade slabšie vyzbrojenej, menej početnej a menej skordinovanej armády znamenalo – partizánsku vojnu.

Michael Collins, šéf IRA

zdroj: wikimedia commons

Príslušníci IRA, ktorá začala masový nábor dobrovoľníkov a teda aj slabšie vycvičených nováčikov, začali útočiť na majetok britskej vlády, prepádali kasárne a brali zbrane a muníciu, pričom popravovali prominentných členov britskej administratívy. Čo do počtu sa uvádza takmer 100 000 dobrovoľníkov, avšak reálne bojaschopných a aktívnych, mohlo byť približne 15 000 členov. Napriek tomu, že politici na čele s Éamonom de Valerom, preferovali konvenčnú vojnu, avšak určite nie mier, bolo vedenie IRA na čele so svojim vrchným veliteľom Michaelom Collinsom, presvedčené, že takéto zápolenie by viedlo k rýchlemu debaklu írskych jednotiek, ktoré sa nemohli postaviť v priamom boji britským jednotkám, majúcim za sebou štvorročný kontinuálny tréning na bojiskách I. svetovej vojny. Toto vedomie vojenskej slabosti bolo možno aj príčinou toho, že v konečnom dôsledku boli rok 1919 a prvá polovica roku 1920, v porovnaní s nasledujúcim obdobím, v podstate mierne.

Nakoniec Britom došla trpezlivosť a hra anglickej mačky s írskou myšou nabrala formu regulárneho konfliktu. Aby však Londýn nevzbudil dojem, že posielala do vlastnej krajiny armádu, rozhodol sa povolať do zbrane veteránov svetovej vojny, čo sa mu nakoniec stalo osudným. Nielen v Británii, ale po celej Európe sa v tom čase tisíce mužov, zvyknutých celé roky na vojenský život, spojený s rabovaním, násilím a nemravnosťou, cítilo, mierne povedané, znudene a hľadalo možnosť takej realizácie, ktorá by im vrátila onen opojný svet, plný adrenalínu, pocitu moci a aj sexuálnej neviazanosti, na ktorý si zvykli ako na drogu. Nie všetci vojaci totiž boli usporiadaní otcovia rodín, smútiaci za domovom.

Tieto davy svojských veteránov, odolní voči strachu z krvi, sa po celej Európe pridávali k hnutiam, ktoré boli dostatočne radikálne na to, aby u nich vzbudili záujem. Veľkú rolu zohrala aj povojnová nezamestnanosť. Niektorí išli do hnutí ľavicových, iní do pravicových. Tak, či onak, k násiliu nemali nikdy ďaleko a hodnotiť podľa ich správania idey, ktoré reprezentovali, nemá veľký zmysel. Tieto idey boli zlé, alebo dobré z úplne iných, rozumových príčin. To, čo títo muži v podstate hľadali, neboli idey, bolo to – dobrodružstvo.

Británii sa podarilo zverbovať a následne poslať do Írska až 7 000 veteránov, ktorí mali na papieri podporovať RIC, avšak v skutočnosti tvorili samostatné jednotky, brutálne, večne opité a nedisciplinované. Kvôli ich oblečeniu, ktoré sa skladalo väčšinou z čierneho baretu a hnedých doplnkov uniforiem, im medzi Írmi prischla prezývka – *Black and Tans* (Čierni a hnedí) a pod týmto označením vošli do neslávnych dejín. Aj oddiely IRA, zvané tiež *Rifles of the IRA*, napriek tomu, že nedisponovali jednotnou uniformou, väčšinou nosili určité unifikované poznávacie prvky, aspoň ich velitelia. Bol to dlhý, bledohnedý či béžový plášť a klobúk so širšou strechou.

Príslušníci britských Auxiliaries

zdroj: Picryl

B&T si čoskoro získali negatívnu povesť vypaľovaním celých miest (Ballbriggan, Trim, Templemore a iné), rabovaním, vraždením a znásilňovaním žien; a niekedy aj zabíjaním detí a mladistvých. V celom Írsku sa voči nim zdvihla vlna nenávisti, ktorá navždy zahatala cestu k nekrvavej dohode s Londýnom. Onedlho, po prvých excesoch B&T, sa do Írska dopravila ďalšia skupina viac ako 2 000 veteránov, tentokrát zložená z bývalých dôstojníkov, zvaná Auxiliaries, a čo do povesti si v ničom nezačala s B&T.

V britskom parlamente, zrejme pod mylným dojmom, že brutalita ochromila írsky odpor, vyhlásili 9. augusta 1920 zákon o obnovení poriadku v Írsku, na základe ktorého bolo následne vyhlásené stanné právo v provincii Munster a jej grófstvach Cork, Kerry, Limerick a a Tipperary. Tieto obmedzenia sa v januári 1921 rozšírili na grófstva Clare a Waterford, ako aj na niektoré grófstva v provincii Leinster. Bolo povolené používať trest smrti alebo internácie, bez súdu, na celú írsku populáciu bez výnimky. Len na základe uváženia britskej správy. Nie je nutné dodávať, že sa nimi nešetrilo. Írska reakcia na seba nenechala dlho čakať.

Cestou k víťazstvu

IRA prešla v druhej polovici roku 1920 do protiútok – prepadávala britské jednotky, britských spravodajských pracovníkov, popravovala a brala zbrane. Skóre mŕtvol sa začalo presúvať smerom k britskej strane. Rozzúrení príslušníci Auxiliaries v reakcii na ďalší útok IRA, pri ktorom zahynulo 19 britských vojakov, policajtov a úradníkov, vtrhli na futbalový štadión v Dubline počas nedeľného zápasu a začali strieľať do davu civilistov. Výsledok bol 14 mŕtvych a 65 ranených.

Zároveň v ten deň umučili a popravili troch nacionalistických väzňov. Odplata prišla 28. novembra, len týždeň po masakre. IRA pod vedením Toma Barryho prepadla britských Auxiliaries v meste Kilmichael a zabili všetkých 18 členov oddielu. Ako odplatu za tento útok zas členovia B&T vypálili centrum mesta

Corck a strieľali aj na hasičov, ktorí sa snažili požiar uhasiť.

Mesto Corck vypálené jednotkami B&T

zdroj: Picryl

Konflikt spel k svojmu vyvrcholeniu, násilie sa stupňovalo. Za nasledujúcich osem mesiacov bolo zabitých vyše 1 000 ľudí z oboch táborov, 4 500 príslušníkov IRA bolo uväznených a nakoniec írsky vláda, zrejme prestanúc považovať činnosť IRA za svoju policajnú akciu, na vlastnom suverénnom území, vyhlásila v marci 1921 vojnu Veľkej Británii.

Do akcie bolo nasadených sto jednotiek IRA pod vedením Toma Barryho, ktoré 19. marca vykonali rozsiahly útok proti 1 200 britským vojakom, ktorých straty dosiahli niekoľko desiatok mužov. O dva dni neskôr prepadla IRA vlak pri Killarney a usmrtila ďalších 20 britských vojakov. Nakoniec sa IRA pustila do husárskeho kúsku, počas ktorého obsadila a vypálila, napriek veľkým stratám, centrum miestnej britskej správy v Dubline – Custom House.

O tom ako sa Íri nakoniec identifikovali globálne s bojom proti Britom, svedčí aj oblasť umenia. Boj IRA počas vojny o nezávislosť natoľko ovplyvnil uvažovanie národa, že sa stal v Írsku obľúbenou témou rôznych umeleckých spracovaní, počnúc literatúrou, cez hrané filmy až po ľudovú a populárnu hudbu. Ako príklad môžeme uviesť videoklip írsky folkovej skupiny *Wolfe Tones*, ktorý prináša pieseň s jednoznačným názvom *Rifles of the I.R.A.* Tá je zložená na text írskyho básnika Dominica Behana a obrazovo doplnená ukážkami z filmov *Michael Collins* a *Zdvíha sa vietor*, ktoré predstavujú základné spracovanie témy, takže video v skratke prináša akýsi esenciálny pohľad bežných Írov na dané udalosti.

Briti začali chápať, že podobne ako Napoleon v Španielsku, alebo najnovšie NATO v Afganistane, nemajú šancu z dlhodobého hľadiska ustáť partizánsku vojnu, v ktorej už vyteklo príliš veľa krvi na to, aby existovala cesta späť. Nenávisť Írov by sa časom zrejme len stupňovala. V máji 1921, len počas dvoch dní, zabila IRA 15 britských policajtov. Zároveň sa IRA rozhodla preniesť vojnu na územie nepriateľa, do Anglicka a Škótska, čo je ťah, ktorý zakaždým zaberie, najmä na národy zvyknuté bojovať vždy na cudzích územiach a exportovať vojnové konflikty do celého sveta, zatiaľ čo doma pestujú kultúru citlivej civilizovanosti.

Poznanie pasce, do ktorej sa dostala britská správa, viedlo k britským návrhom na prímerie. Írsky vláda návrh prímeria prijala, 11. júla Británia uzavrela prímerie s írskou vládou a začali sa rozhovory o usporiadaní Írska, ktorých výsledkom bola britsko-írsky zmluva, podpísaná 6. decembra 1921. Mnohí radikálni členovia írskyho parlamentu, vlády a IRA, vrátane Éamona de Valera, s ňou neboli spokojní, pretože nedávala Írsku

úplnú nezávislosť, napríklad v zahraničnej politike a severné Írsko ponechávala v rukách Británie. Tieto nezhody v írskom tábore nakoniec vyvolali následnú občiansku vojnu medzi samotnými Írmi, ktorá bola ešte krvavejšia ako vojna za nezávislosť. V konečnom dôsledku ju politicky, aj keď nie vojensky, vyhrala v 30. rokoch definitívne radikálna protizmluvná strana na čele s de Valerom, ktorá zvíťazila v roku 1932, so svojou novou stranou Fianna Fáil drvivou väčšinou vo voľbách a nastolila kurz k radikálnemu a definitívnemu odvrhnutiu zvyškov symbolickej závislosti na Británii. Nasledovala obchodná vojna medzi Írskom a Britániou, ktorá sa skončila v roku 1938 faktickou porážkou Británie. Tá bola donútená podpísať novú obchodnú zmluvu a de Valera proklamoval definitívne odtrhnutie od Británie.

Čo zostalo z írskej nezávislosti dnes?

Stáročia útlaku a potoky krvi, ktoré boli vyliate za slobodu Írska, sú dostatočným motívom, aby si Íri, nachádzajúci sa momentálne v konzumnom objatí Európskej únie, kládli horeuvedenú otázku. Na jej zodpovedanie si musíme najskôr položiť inú otázku, zásadnejšiu: Čo vlastne zostalo z Írov?

Zdá sa, že to, čo nedokázala stáročná protestantská nenávisť, zvládol roh hojnosti, zasypávajúci Írov z Bruselu od 90. rokov dotáciami, za 30 rokov. Z presláveného írskoho katolicizmu zostali len trosky a tohtoročné správy, že po prvýkrát v dejinách nevysvätilo Írsko ani jedného kňaza, nepotrebuje komentár. Íri sami v referende schválili legalizáciu potratov aj homosexuálne „manželstvá“. Ich vládcovia sa pretekajú s voličmi, kto príde s väčšou zvrhlosťou. Cirkevní predstavitelia sú natoľko naložení v tolerantnej a inkluzívnej omáčke, že sa nezmôžu na žiaden odpor, prípadne tento vývoj ešte podporujú.

Klesajúca pôrodnosť, klesajúca účasť na sv. omšiach, legislatíva, oproti ktorej pôsobia zákony v protestantskom Severnom Írsku, ako bašta kresťanstva, servilnosť voči novým pánom z Európskej únie, rezignácia na suverenitu a národnú hrdosť, pokles ľudí, pre ktorých je pôvodný írsky jazyk rodným na smiešnych niekoľko tisíc, to je dnes obraz stáročia vybojovávanej írskej nezávislosti. *O tempora, o mores!*

Pritom počas tzv. obchodnej vojny medzi Írskom a Britániou v 30. rokoch, spočíval hlavný omyl Britov v tom, že počítali s oslabením írskoho nacionalizmu pod tlakom poklesu životnej úrovne. Preto zaviedli sankcie na dovoz produktov z Írska. Reakcia vtedajšieho národa však bola opačná: zvolil si hrdú chudobu, namiesto otrockého plného brucha.

Pokiaľ by sa však aj rozhodli ešte niekedy Íri obnoviť svoju chudobnú, ale hrdú nezávislosť, už by to neboli katolícki Íri, bojujúci za vieru rovnako ako za národ, ale len novopohanskí nacionalisti bez akejkoľvek metafyzickej nadstavby. Pri pohľade na tento zmar sa musí nejaký katolícky Ír pýtať: Načo to vlastne všetko bolo dobré?

Odpoveďou však nemusí byť zúfalstvo a rezignácia. Pokiaľ v pamäti katolíkov zostane odpor írskoho národa a jeho vernosť Cirkvi, pretrvávajúce v časoch pred jeho dnešným národným úpadkom, aj naďalej ako inšpirácia a vzor, z ktorého môžeme čerpať silu a odhodlanie, nič z toho sa nestalo nadarmo.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/sto-rokov-od-ukoncenia-irskej-vojny-za-nezavislost-a-trpke-uvahy-nad-jej-stratou-v-eu/>